



Varga Réka

„Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait”

Az Alaptörvény Q) Cikk (3) bekezdése első mondatának értelmezése az 53/1993. (X. 13.) AB határozat tükrében és ennek hatása a kommunista bűnökkel kapcsolatos hazai eljárásokra¹

Bevezető

Az Alaptörvény Q) cikkének, illetve az Alkotmány 7. §-nak értelmezése alapvető kérdésként merült fel az Alkotmánybíróság előtt. A két szöveg tartalmi azonossága miatt az Alkotmánybíróság ebbéli gyakorlata folyamatosnak tekinthető. Ugyan az Alkotmánybíróság 53/1993-as határozata nem csupán a tanulmány címében szereplő vetület miatt lett hivatkozási alap, hiszen több fontos megállapítást tett, jelen tanulmány a határozatnak a nemzetközi jog és a belső jog kapcsolatára vonatkozó megjegyzéseit, azon belül is a Q) cikk (3) bekezdése első mondatában szereplő fordulattal kapcsolatos megállapításait, illetve ezek nemzetközi bűncselekményekkel kapcsolatos hazai eljárásokra tett hatását elemzi.

Az 53/1993-as határozat előzményeként meg kell említeni, hogy a rendszerváltás után az igazságtételi törekvések folyamatosan napirenden voltak. A kommunista rendszer bűneinek elszámoltatása kapcsán az egyik lehetőség a részben a nemzetközi jog alapján történő eljárás volt, ezen belül merült fel az elévülés kérdése. Ebben a körben volt különösen érdekes annak felvetése, hogy miként is viszonyulnak egymáshoz a nemzetközi jogban és a nemzeti jogban meghatározott bűncselekmények és azok büntetési feltételei. Ez a tágabb értelemben vett nemzetközi jog és belső jog kérdéséhez is vezetett. Ebben a körben tett alapvető megállapításokat az Alkotmánybíróság több határozatában is.

¹ Jelen tanulmány a következő cikk jelen szerző által írt részének – szerzőtársam, Ádány Tamás hozzájárulásával – részben rövidített és átdolgozott változata: ÁDÁNY–VARGA 2021.

Az 53/1993-as határozat

Az ügy a köztársasági elnök indítványára indult. Az indítvány az Országgyűlés által már elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény egyes rendelkezései alkotmányosságának vizsgálatára vonatkozott. Az indítványozó kérte az Alkotmánybíróságot, hogy vizsgálja meg a törvény összeegyeztethetőségét A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya és Az emberi jogok európai egyezménye *nullum crimen sine lege* elvet rögzítő rendelkezéseivel, továbbá az Alkotmány idevágó rendelkezéseivel, illetve, mivel az indítványozó álláspontja szerint a jelenlegi törvény ugyanazt a tárgykört érinti, az AB által korábban hozott 11/1992-es határozatban megfogalmazott követelményekkel.²

A határozat rendelkező részében alkotmányos követelményként fogalmazta meg az 1978-as Btk. 33. § (2) bekezdésében az el nem évülés kapcsán, hogy ezt csak azokra a bűncselekményekre nézve lehet megállapítani, amelyek büntethetősége az elkövetés idején hatályos magyar jog szerint nem évül el; kivéve ha az adott tényállást a nemzetközi jog háborús bűncselekménynek vagy emberiség (sic!) elleni bűncselekménynek minősíti, el nem évülését kimondja vagy lehetővé teszi, és Magyarországot az elévülés kizárására nemzetközi kötelezettség terheli. Az AB továbbá az 1949-es genfi egyezményekben foglalt súlyos jogsértések és a genfi egyezmények közös 3. cikkében található tiltott cselekmények tekintetében³ alkotmányosnak találta az elkövetéskori szabályok szerinti elévülés figyelembe nem vételét. Jelen kérdés szempontjából az Alkotmánybíróság legfontosabb megállapítása a következő volt:

² Az említett 11/1992-es AB határozat egy korábbi ki nem hirdetett törvény (úgynevezett Zétényi–Takács-törvénytervezet) alkotmányellenességét állapította meg, amely törvény három bűncselekmény esetében (hazaárulás, szándékos emberölés, halált okozó testi sértés) mondta ki az elévülés ismételt elkezdődését, ha az állam politikai okból nem érvényesítette büntetőigényét. Ez az AB határozat az elévülés jogi természetét vizsgálta, és erre alapozva mondta ki az elévüléssel kapcsolatos bármely törvényi rendelkezés (a még el nem évült bűncselekmények törvényi elévülési idejének meghosszabbítása, a még el nem évült bűncselekmények elévülésének törvénnyel való félbeszakítása, a nyugvási vagy félbeszakítási ok visszaható hatályú törvénnyel való megállapítása) alkotmányellenességét. Ilyen módon a 11/1992-es AB határozat nem igazán tekinthető az 53/1993-as AB határozat előzményének, hiszen ugyan azonos a céljuk (bizonyos bűncselekmények büntethetősége az elévülési idő leteltére való tekintet nélkül), ám teljesen más jogi alapokon nyugszanak. Míg a 11/1992-es AB határozat az elévülés jogi természetét vizsgálja, és ez alapján jut arra a következtetésre, hogy az elévülés folyamatának törvénnyel történő bárminemű megzavarása összeegyeztethetetlen a jogállamisági elvekkel, az 53/1993-as AB határozat a nemzetközi jogban a nemzetközi bűncselekményekre értendő *nullum crimen sine lege* elv belső jogra való vetítésével és abban való alkalmazásával és így a nemzetközi jog és a belső jog kapcsolatával foglalkozik.

³ Az AB által hivatkozott jogszabályokban több fogalom is összekeveredett a háborús bűncselekmények és az emberiség elleni (sic!) bűncselekmények körül, azok nem feltétlenül feleltek meg a nemzetközi jogi kategóriáknak.

„A háborús bűncselekmények[re] és emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó szabályok kétség kívül a nemzetközi szokásjog részei; a nemzetek közössége által elismert általános elvek, a magyar Alkotmány szóhasználata szerint »a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai« közé számítanak. E szabályokat a magyar jog az Alkotmány 7. § (1) bekezdésének első fordulata szerint »elfogadja«; s ezért külön transzformáció vagy adaptáció nélkül azok közé a »vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek« közé számítanak, amelyeknek a belső joggal való összhangját ugyancsak az Alkotmány idézett bekezdése írja elő második fordulatában.”⁴

Mindebből következik, hogy nem volt ellentétes az akkori *nullum crimen* elvével⁵ az, ha a nemzetközi jog ezen szabályai szerint büntetendő egy cselekmény Magyarországon. Ebben az esetben tehát „[n]em a *nullum crimen* elve törik itt meg, hanem annak a belső jogra való szorítása”.⁶

Különösen érdekes és nagy jelentőségű a határozat azon érvelése, miszerint az Alkotmány értelmében (szóhasználatában) a nemzetközi szokásjog a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai közé tartozik. Ennek azért van jelentősége, mert a nemzetközi jog két gyakori jogforrása – a nemzetközi szerződések és a nemzetközi szokásjog – közül az Alkotmány szóhasználata a nemzetközi szerződéseket a nemzetközi jogban bevett fogalomnak megfelelően szó szerint említi, a szokásjogot azonban nem. Annak Alkotmánybíróság általi tisztázása tehát, hogy az Alkotmány által említett másik elem, a nemzetközi jog általánosan elismert szabálya a nemzetközi szokásjogot (is) lefedi, világossá teszi a sokszor jellemzően íratlan nemzetközi szokásjog belső jogba történő emelésének módját, és így alkotmányos megoldást ad ennek a nemzetközi jogforrásnak a belső jogban történő alkalmazására. Az 53/1993-as ügy alapul fekvő kérdésében ez különösen lényeges, hiszen a kommunista bűnök büntetése szempontjából fontos elemek, így például az emberiesség elleni bűncselekmények definíciója, illetve a nemzetközi bűncselekmények el nem évülése, mind-mind szokásjogi formában vannak jelen a nemzetközi jogban.

Ennek a megállapításnak a jelentőségét mutatja az is, hogy ez a gyakorlat a vonatkozó nemzetközi szokásjogot is erősíti: a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága a humanitárius joggal kapcsolatos nemzetközi szokásjogi gyűjteményében ezt a határozatot is említi a legalitás elve példaként, azon belül is a *nullum crimen sine lege* elv nemzetközi bűncselekményekre vonatkozó nemzeti gyakorlataként.⁷

⁴ 53/1993. (X. 13.) AB határozat: V. 1. pont.

⁵ 1949. évi XX. törvény: 57. cikk (4).

⁶ 53/1993. (X. 13.) AB határozat: V. 2. pont.

⁷ Lásd Practice relating to Rule 101. The Principle of Legality [é. n.]. ICRC Customary IHL Database. A gyűjtemény az AB határozat IV. 4. §, V. 2. § pontjait idézi.

Az Alkotmánybíróság a nemzetközi jog és a magyar jog kapcsolatát alapjaiban meghatározó határozatában kimondta, hogy az Alkotmány 7. § (1) első fordulata, miszerint „a Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait”, azt eredményezi, hogy ezek az általánosan elismert szabályok külön transzformáció nélkül is a magyar jog részévé válnak – ezt a transzformációt maga az Alkotmány hajtotta végre. Az Alkotmányt és a belső jogot tehát úgy kell értelmezni, hogy a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai érvényesülhessenek. A 7. § (1) második fordulatában említett „vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek” transzformáció útján válnak a magyar jog részévé. Az ugyanitt említett kötelezettség a nemzetközi jog és a belső jog közötti összhang biztosítására minden vállalt kötelezettséggel szemben érvényesül: az általánosan elismert szabályok és a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek esetén egyaránt. Mindez azonban nem érinti az Alkotmány, a nemzetközi jog és a belső jog hierarchiáját.⁸

Az Alkotmánybíróság ebben a határozatban erősítette meg első ízben a nemzetközi büntetőjogban már ismert dogmákat a magyar jogalkotó és jogalkalmazók számára. A nemzetközi büntetőjog lényege, hogy a nemzetközi jog bizonyos magatartásokat üldözendőnek minősít, és ezeket büntetni rendeli, függetlenül attól, hogy a belső jog tartalmaz-e ilyen bűncselekményeket. Ilyen módon tehát ebben a körben nem érvényesül az államok diszkrecionális büntető hatalma: annak mérlegelése, hogy mely cselekményeket nyilvánítja büntetendőnek. Ráadásul ezen cselekmények büntetésének feltételeit is a nemzetközi jog határozza meg. Éppen ezért a *nullum crimen sine lege* garanciáját a nemzetközi jog magára érti, s nem a belső jogra,⁹ így a cselekménynek az elkövetés időpontjában a nemzetközi jog, és nem a nemzeti jog szerint kellett büntetendőnek lennie. Ugyanígy, ha a nemzetközi jog az el nem évülésről határoz, akkor ez követendő a belső jogi elévülési szabályoktól függetlenül. Az Alkotmány 7. § (1)-ban foglalt kötelezettség jelen esetben tehát azt jelenti, hogy az Alkotmány erejénél fogva érvényesülnek a nemzetközi büntetőjog idevágó szabályai.¹⁰ Ugyanakkor az alkotmányosság megköveteli, hogy a nemzetközi büntetőjog szabályai kizárólag a nemzetközi jogban meghatározott tényállások és feltételek tekintetében érvényesüljenek.¹¹

Az új Alaptörvény a Q) cikkben rendelkezik a nemzetközi jog és a belső jog kapcsolatáról. A Q) cikk megfogalmazása igen hasonlatos az Alkotmány 7. §-hoz, gyakorlatilag az Alaptörvényben a korábbi Alkotmány 7. §-ának általánosan bevett értelmét kodifikálták újra.¹²

⁸ 53/1993. (X. 13.) AB határozat: III.

⁹ 53/1993. (X. 13.) AB határozat: IV. 4. a).

¹⁰ 53/1993. (X. 13.) AB határozat: V. 2.

¹¹ 53/1993 AB határozat.

¹² A Q) cikk (1) bekezdésben foglalt együttműködési kötelezettség pedig korábban az Alkotmány 6. § (2) bekezdésében szerepelt.

Az Alkotmánybíróság kimondta az 1/2013-as határozatában, hogy a két rendelkezés között igen nagy fokú tartalmi egyezés állapítható meg,¹³ ennek megfelelően az Alkotmánybíróság korábbi elvi megállapításai értelemszerűen továbbra is irányadók az Alaptörvényt értelmező alkotmánybírósági döntésekben,¹⁴ így a nemzetközi jog és a belső jog kérdésében is.

A határozat jelentősége

A határozat a nemzetközi jog és a belső jog viszonyának Alkotmányban történő rögzítésével kapcsolatban adott elsőként dogmatikai jellegű értelmezést. A határozat tette egyértelművé az 1989-es Alkotmánynak a nemzetközi jog és a belső jog kapcsolatára vonatkozó, amúgy nem feltétlenül világos és többféleképpen értelmezhető rendelkezését.¹⁵ Ez volt tehát az első AB határozat,¹⁶ amely lefektette az alapjait Magyarország alapvetően dualista, de bizonyos értelemben vegyes berendezkedésének. A határozat alapján hosszú évekig bevett értelmezés szerint így a nemzetközi szerződések speciális transzformációval (kihirdetéssel), a nemzetközi jog általánosan elismert elvei pedig generális transzformációval¹⁷ [amelyet maga az Alkotmány 7. § (1)-e elvégzett] válnak a magyar jogrend részévé. Ugyan mára a dualista és a monista rendszerek merev elhatárolása sok esetben mesterkéltnek tűnik, és nem is igazán képezhető le a gyakorlatban,¹⁸ az 1990-es évek elején a magyar demokratikus rendszer alkotmányos és közjogi berendezkedésének megszilárdítása idején a határozat fontos elvi kérdéseket tisztázott.

A nemzetközi jog és a belső jog kapcsolata tekintetében alapvetően a dualista rendszer érvényesülését tette egyértelművé, némi vegyes elemmel, amely szerint a nemzetközi jog általános elvei, az Alkotmány ezen rendelkezésénél fogva, a belső jog részeivé válnak.¹⁹ Sőt, az AB kimondta, hogy magának az alkotmányértelmezésnek is Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségével összhangban kell történnie.²⁰

¹³ 1/2013-as AB határozat: 25. pont.

¹⁴ 22/2012. (V. 11.) AB határozat: 41. pont.

¹⁵ MOLNÁR 2018: [6].

¹⁶ Az 53/1993. (X. 13.) után a 4/1997. (I. 22.) és a 30/1998. (VI. 30.) AB határozat foglalkozott többek között ezzel a kérdéssel.

¹⁷ Molnár Tamás szerint a generális transzformáció kifejezés a nemzetközi joggal összeegyeztethetetlen, hiszen a szokásjog esetében nincs olyan nemzetközi joganyag, amelyet át lehetne ültetni. Lásd MOLNÁR 2018: [18].

¹⁸ ÁDÁNY 2020.

¹⁹ Ezt a tévelt a jogalkalmazók sokszor nehezen vagy egyáltalán nem fogadják el, hiszen a sokszor íratlan nemzetközi szokásjogi szabályok transzformáció híján történő megismerhetősége nyilván nem lehetséges. Lásd BLUTMAN 2013: 35.

²⁰ Az AB határozat vizsgálatát lásd például BLUTMAN 2013: 10–13, 30–31, 35.

Ugyanakkor ezen határozat elemzései kapcsán is felmerült az a klasszikus alkotmányjogi-nemzetközi jogi különböző nézőpontrendszer, amely gyakorlatilag minden állam minden hasonló vitájában: tudniillik az alkotmányjogi vagy belső jogi megközelítésből a nemzetközi jog semmilyen szabálya nem állhat az alkotmány felett,²¹ míg a nemzetközi jogi kötelezettség felől nézve, ha egy állam kötelezettséget vállalt egy nemzetközi szerződésben, vagy kötelezetté vált egy nemzetközi jogi norma által (például szokásjogi szabály), akkor belső jogára, azon belül alkotmányára nem hivatkozhat ezen nemzetközi jogi norma be nem tartásának indokául. Ezt rögzíti a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény 27 cikke is,²² valamint az ennek alapjául szolgáló, szokásjogi normaként értékelendő *pacta sunt servanda* elv is.²³ Az 53/1993-as határozat szerint:

„Az Alkotmány 7. § (1) bekezdése azt is jelenti, hogy a Magyar Köztársaság az Alkotmány rendelkezésénél fogva részt vesz a nemzetek közösségében; ez a részvétel tehát a belső jog részére alkotmányi parancs. Ebből következik, hogy az *Alkotmányt és a belső jogot* úgy kell értelmezni, hogy a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályai valóban érvényesüljenek.”²⁴

Sólyom László ezt úgy értékelte, hogy ugyan az alkotmányt a nemzetközi joggal összhangban kell értelmezni, hierarchiában a nemzetközi jog nem áll az Alkotmány felett: éppen ezért jogosult az Alkotmánybíróság a belső joggá vált nemzetközi norma alkotmányossági vizsgálatára.

A nemzetközi jogi kötelezettség felől vizsgálva az állam kötelessége, hogy mielőtt nemzetközi szerződésben vállalna kötelezettséget, biztosítsa a nemzetközi jog és a belső jog összhangját, vagy ha ezt nem kívánja megtenni, akkor ne váljon a szerződés részesévé. Mindez értelemszerűen nem lehet ennyire magától értetődő mechanizmus a nem

²¹ „Különleges helyet biztosít azonban az Alkotmánybíróság a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak. Ezeket maga az Alkotmány 7. § (1) bekezdése teszi a magyar jogrend részévé, s a hierarchiában kétségtelenül a törvények felett állnak. De nem az Alkotmány felett. Bármilyen különleges státust is biztosított az Alkotmánybíróság az általánosan elismert szabályoknak, s mintegy »megnyitotta« a magyar jogrendet e szabályok közvetlen érvényesülése előtt a 7. § révén, sőt írta elő, hogy még az Alkotmányt is úgy kell értelmezni, hogy a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai érvényesülhessenek, kifejezetten fenntartotta, hogy az Alkotmány ezek felett áll, s hogy az Alkotmánybíróság éppen ezért jogosult minden, belső joggá vált nemzetközi norma alkotmányossági vizsgálatára.” Lásd SÓLYOM 2001: 438.

²² „Egyetlen részes fél sem hivatkozhat belső jogának rendelkezéseire annak igazolásául, hogy elmulasztotta a szerződést teljesíteni.” 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről: 27. cikk.

²³ Lásd többek között *Case of the S.S. „Wimbledon”* (France, Italy, Japan and United Kingdom v. Germany, Poland intervening), Judgment of 17 August 1923. PCIJ Series A, No. 1, 30.

²⁴ 53/1992 AB határozat: III.a. pont (kiemelés a szerzőtől).

szerződéses nemzetközi jogforrások esetén, amelyek dinamizmusukban akár meg is haladhatják az adott esetben statikusabb alkotmányt.

Különösen igaz ez a nemzetközi szokásjogra, több okból is. Egyrészt a nemzetközi szokásjogi norma esetében az állam nem dönt aktussal arról, hogy a norma kötelezettje lesz, legalábbis nem olyan módon, ahogy a nemzetközi szerződések esetében. A nemzetközi szokásjog, bizonyos feltételek esetén, kialakul, az állam legfeljebb annyit tehet, ha nem ért egyet annak tartalmával, hogy a kezdetektől fogva tiltakozik azon szabály kötelező ereje ellen.²⁵ Nincs azonban katalógus a létező nemzetközi szokásjogi szabályokról, sem arról, hogy ezek mikor váltak kötelező erejűvé. Utóbbi esetben tehát az Alkotmány megfogalmazása, miszerint „[a] Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait”, az AB határozat értelmében azt jelenti, hogy az ilyen nemzetközi jogi szabályok nem az alkotmány részei, hanem úgynevezett „vállalt kötelezettségek”, amelyek a belső jog részét képezik, és mint ilyeneknek érvényesülniük kell.²⁶ Sólyom László fenti érvelése szerint azonban még így is előfordulhat, hogy az Alkotmánybíróság a belső joggá vált nemzetközi normát alkotmányellenesnek találja. A nemzetközi jogi felelősség szempontjából azonban az alkotmánybíróság általi alkotmányellenesség ilyen megállapítása irreleváns lenne, hiszen a nemzetközi jogi kötelezettség ugyanúgy fennáll.

Következésképpen az AB a nemzetközi jog szabályát, miszerint bizonyos bűncselekmények nem évülnek el, együttesen értelmezte a *nullum crimen sine lege* elvvel, tehát az Alkotmány 57. § (4) bekezdését az Alkotmány 7. § (1) bekezdésével. Így az alkotmányos szabály és a nemzetközi jogi norma együttesen alkot alkotmányos mércét.²⁷ Ezzel az AB elhárította azt a problémát, amely szerint normakonfliktus állna fenn a nemzetközi jogi norma és az alkotmány között, hiszen a nemzetközi jogi normát is az alkotmányos mérce részeként értékelte.²⁸

A határozat utóélete

A határozatot számos tanulmány dolgozta fel, és a mai napig alapvető jelentőségűnek tekintik ezen a területen. Az 53/1993-as AB határozatot több másik határozat követte. Az Alkotmánybíróság a 2/1994-es határozatban, visszautalva a 66/1992-es határozatára, megismételte, amit az 53/1993-as határozatban is mondott, miszerint az Alkotmány 7. §

²⁵ Ezt hívja a nemzetközi jog úgynevezett állandó tiltakozónak.

²⁶ 53/1993 AB határozat: III.a. pont.

²⁷ 53/1993 AB határozat: V/2. pont; illetve erre a visszautalást lásd 2/1994. (I. 14.) AB határozat: II/B.1.2. pont.

²⁸ BLUTMAN 2013: 4.4. pont.

(1) bekezdése alapján a nemzetközi jog által elfogadott általános jogelvek külön transzformáció nélkül is a belső jog részévé válnak, illetve a transzformációt maga az Alkotmány végezte el.²⁹ Visszaulva az 53/1993-as határozatra megerősítette, hogy az Alkotmány 57. § (4) bekezdése és a 7. § (1) bekezdése egymásra tekintettel értelmezendő.

Magyarországon a nemzetközi bűncselekmények hazai bíróságok előtti büntetése – akár a második világháborúban, akár az 1956-ban vagy utána elkövetett cselekményekre gondolunk – hosszú ideig elmaradt, és kielégítő mértékben a mai napig sem valósult meg. Néhány kivételtől eltekintve (például sortűzperek, Képíró-, Biszku-ügy) nem voltak hazai eljárások ilyen bűncselekményekkel kapcsolatban, manapság pedig, tekintve, hogy mind a tanúk, mind a feltételezett elkövetők meghaltak, erre már nem lesz lehetőség. A jogi alap pedig megvolt hozzá, amelyet éppen az 53/1993-as AB határozat tett világossá. A nemzetközi szokásjogban már 1956-ban érvényes volt mind az emberiesség elleni bűncselekmények fogalma, mind az, hogy a nemzetközi bűncselekmények esetében nem érvényesül az elévülés. A határozat jelentősége éppen ebben érhető tetten: világossá tette, hogy a nemzetközi büntetőjog adott esetben szokásjogi normákban létező rendelkezései (ebbe tartozik a nemzetközi bűncselekmények listája, illetve a büntethetőség feltételei is, többek között az elévülés kizárása ezen bűncselekményekre) attól függetlenül érvényesülnek a belső jogban, hogy az önmaga rendeli-e ezen bűncselekmények büntetését, illetve hogy a *nullum crimen sine lege* elvet a nemzetközi jog önmaga keretein belül érti. Ezzel az AB határozat arra is választ adott, hogy hogyan lehet kibékíteni a látszólagos ellentmondást a nemzetközi büntetőjog belső jogban való alkalmazása és az emberi jogi egyezmények tisztességes eljárásra vonatkozó garanciái között. Egyértelművé tette ugyanis, hogy mivel a *nullum crimen sine lege* elvet a nemzetközi jog önmagára érti, akár a belső jogban való alkalmazás során is, nem ütközik a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányába vagy Az emberi jogok európai egyezményébe, ha a belső jogi elévülés lezárultától függetlenül, a New York-i egyezmény³⁰ elévülést kizáró, szokásjogi erővel bíró rendelkezése alapján belső eljárás indul nemzetközi jogban meghatározott bűncselekménnyel kapcsolatban. Az Alkotmánybíróság ezzel, ha úgy tetszik, tisztázott egy, a nemzetközi jogban már evidenciaként elfogadott elvet, amely igen fontosnak mutatkozott, különösen olyan időben, amikor a rendszerváltás után tisztázni szükségeltetett bizonyos alaptételeket. Ezzel egyértelművé vált, hogy nincs, nem volt és nem is lehet jogi akadálya a nemzetközi jogban büntetni rendelt cselekmények belső

²⁹ 2/1994 AB határozat: B.1.2. pont.

³⁰ Kihirdette: 1971. évi 1. törvényerejű rendelet a háborús, és az emberiség elleni bűntettek elévülésének kizárásáról az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által New Yorkban az 1968. évi november hó 26. napján elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

jogban történő alkalmazásának, tehát az ilyen büntetőeljárás lefolytatásának, függetlenül attól, hogy a magyar jogban ezen bűncselekmények elévültek-e.

Többek között erre a határozatra hivatkozott az úgynevezett *Lex Biszku* indoklása is, amely deklarálta, hogy „az [a Nemzetközi Katonai Törvényszék] Alapokmány[á]ban foglalt emberiség elleni bűncselekmény – az Egyezményben vállalt nemzetközi jogi kötelezettség alapján – a magyar büntetőjog részét képezte és képezi továbbra is, valamint, hogy el nem évülő bűncselekménynek számít”.³¹

Irodalom- és forrásjegyzék

2011. évi ... törvény az emberiség elleni bűncselekmények elévülhetlenségéről (2011). Online: <http://www.parlament.hu/irom39/04714/04714.pdf>
- ÁDÁNY Tamás (2020): A nemzetközi jog és a belső jog kapcsolata. In CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest: Pázmány Press, 193–227. Online: https://jak.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/2166539/file/2_2_A_nemzetkozi_jog_es_a_belső_jog_kapcsolata.pdf
- ÁDÁNY Tamás – VARGA Réka (2022): 53/1993. (X. 13.) AB határozat – el nem évülő nemzetközi bűncselekmények. In GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az Alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100. évi jelentőségű határozata 1990–2020*. Budapest: HVG-Orac – Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 10–11.
- BLUTMAN László (2013): A nemzetközi jog joghatásai az alkotmánybírósági eljárásokban. *Jogelméleti Szemle*, (4), 2–32. Online: <https://jesz.ajk.elte.hu/blutman56.pdf>
- MOLNÁR Tamás (2018): A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya. In JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. (Alkotmányjog rovat.) Online: <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya>
- Practice relating to Rule 101. The Principle of Legality [é. n.]. *International Humanitarian Law Databases*. Online: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule101>
- SÓLYOM László (2001): *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest: Osiris.
- VARGA Csaba (2011): Nehézségek az alkotmányos átmenetben. Belső ellentmondások az elévülhetlenség és elévülhetlenség törvényi megerősítésében. *Iustum Aequum Salutare*, 7(4), 9–18. Online: <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/781/1/000682893.pdf>
- VARGA Réka (2011): A nemzetközi jog által büntetni rendelt cselekmények magyarországi alkalmazása (a Biszku-ügy margójára). *Iustum Aequum Salutare*, 7(4), 19–24. Online: <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/785/1/000682894.pdf>

³¹ 2011. évi ... törvény az emberiség elleni bűncselekmények elévülhetlenségéről 2011. A *Lex Biszku* kritikai elemzéséről lásd VARGA Cs. 2011; VARGA R. 2011.